

dérant de la grand-mère dans la conservation des traditions populaires et de leur transmission aux jeunes membres de la famille. 3) Deux légendes au sujet de la force protectrice du pain et de l'influence nuisible des esprits maléfiques. 4) La technique des chants funèbres (Μοιρολόγια), caractéristiques de la région et qu'on chante depuis environ trois siècles. Dans la partie nord de cette région les femmes chantent des mirologues dont le début, l'introduction, est formée de vers de 15 syllabes et le reste, le chant proprement dit, de vers de 8 syllabes.

Γ'

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ ΣΙΚΙΝΟΝ ΚΑΙ ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΝ
(5·20 ΙΟΥΛ. 1966)

ΥΠΟ ΣΤΕΦ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΥ

Αἱ μικραὶ γειτονικαὶ νῆσοι τῶν Κυκλάδων Σίκινος καὶ Φολέγανδρος κεῖνται μεταξύ τῶν νήσων Ἴου καὶ Μήλου. Ἐκ τούτων ἡ μὲν πρώτη ἔχει κυρίως ἕνα μόνον συνοικισμόν, καλούμενον κατὰ τὸ σῦνηθες Χώραν καὶ ἐπισήμως Σίκινον (350 κάτ.), ἡ δὲ δευτέρα δύο, ἥτοι τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, τὴν κοινῶς μὲν Χώραν, ἐπισήμως δὲ Φολέγανδρον καλουμένην (350 κάτ.), καὶ τὸ χωρίον Ἄνω Μεριὰν (400 κάτ.). Ὁ πληθυσμὸς ἀμφοτέρων ἦτο πρὸ τοῦ 2ου παγκοσμίου πολέμου ὑπερδιπλάσιος.

Λόγῳ τοῦ ἀγόνου τοῦ ἐδάφους των καὶ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν παραγομένων ἀγαθῶν οἱ κάτοικοι ἀνεζήτησαν παλαιότερον καλυτέρους ὄρους διαβιώσεως εἰς τὴν Αἴγυπτον ἢ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Σήμερον πολλοὶ τούτων ἔχουν συρροῦσαι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πρωτευούσης.

Ἐμπορικὰς καὶ ἄλλας ἐπικοινωνίας ἔχουν αἱ νῆσοι αὗται μετὰ τῆς Ἴου, Μήλου, Νάξου κ.ἄ. Σημειωτέον ὅτι λόγῳ τοῦ ἀπομεμονωμένου αὐτῶν ἐχρησίσμευσαν κατὰ καιροῦς ὡς τόποι πολιτικῶν ἐξοριστῶν.

Εἰς τὴν Σίκινον¹ καὶ Φολέγανδρον² μετέβην κατ' Ἰούλιον τοῦ 1966 καὶ

¹ Περὶ αὐτῆς ἀπὸ γεωγραφικῆς, ιστορικῆς, ἀρχαιολογικῆς καὶ γενικώτερον πολιτιστικῆς ἀπόψεως ἰδὲ Ζαφειρ. Δ. Γαβαλά, Περὶ τῆς νήσου Σικίνου, ἐν Ἀθήναις 1885, σ. 55.

² Περὶ τῆς νήσου ἰδὲ κυρίως Ζαφειρ. Δ. Γαβαλά. Ἡ νῆσος Φολέγανδρος, Δ. Ι. Ε. Ε. τόμ. Β' (1885 - 89), σ. 475 - 515 (καὶ ἀνάτ. σελ. 43 μεθ' ἑνὸς χάρτου) καὶ Ἀλκιβ. Χαριλάου, Ἡ νῆσος Φολέγανδρος, ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 68. Βιβλιογραφίαν περὶ αὐτῆς παρέχει καὶ ὁ Δ. Π. Π(ασάλης) ἐν τῷ ἄρθρῳ Φολέγανδρος ἐν Μεγ. Ἑλλ. Ἑγκυκλ.

παρέμεινα ἐπὶ 15 ἡμέρας ἐπὶ τῷ σκοπῷ μελέτης τοῦ κατὰ παράδοσιν λαϊκοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν καὶ συλλογὴν σχετικῆς πρὸς αὐτὸν λαογραφικῆς ὕλης. Ἡ ἔρευνά μου πραγματοποιηθεῖσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἀποστολῶν τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (ΚΛ) καὶ μετὰ σχετικὴν ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἦτο τοσοῦτο μᾶλλον ἀναγκαία, ὅσον δὲν ὑπῆρχον συλλογαὶ λαογραφικοῦ ὕλικου ἐκ τῶν νήσων¹.

Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἐπεσκέφθην καὶ τὰ τρία μνημονευθέντα χωρία τῶν ἐν λόγῳ νήσων, ἀφιερῶσας μίαν ἑβδομάδα δι' ἐκάστην αὐτῶν. Συνελέχθη ποικίλη λαογραφικὴ ὕλη καταγραφεῖσα εἰς 242 σελίδας τετραδίου σχήμ. 8ου μεγ., ἢ ὅποια κατετέθη ὑπ' ἀρ. εἰσαγ. 3025. Ἡ ὕλη αὕτη καλύπτουσα σχεδὸν πάσας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ κατὰ παράδοσιν λαϊκοῦ πολιτισμοῦ περιλαμβάνει: Παραδόσεις 75, πολύστιχα ἄσματα 43, δίστιχα 114, παιδικὰ ἄσματα 10, ρίμας 10, ἐμφῶδες 12, παροιμίας 27, αἰνίγματα 12, παραμύθια 5, εὐτραπέλους διηγήσεις 2, παίγνια 5, εἰδήσεις περὶ τῆς λαϊκῆς λατρείας, τοῦ γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου, μαγικὰς καὶ δεισιδαίμονας συνηθείας, μαντικὴν, δημώδη μετεωρολογίαν, λαϊκὸν δίκαιον, πληροφορίας περὶ τῆς ἀσκουμένης βιοτεχνίας, τῆς μελισσοκομίας, τῆς δημώδους ἰατρικῆς καὶ κτηνιατρικῆς, τοῦ ἐνδύματος, τῆς λαϊκῆς οἰκίας, τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτὴν ἔθιμα κ.ἄ. Ἐπὶ πλεόν ἠχογράφησα ἐπὶ ταινίῳ μαγνητοφώνου 66 μελωδίας ἄσματων καὶ λαϊκῶν χορῶν².

Ἐκ τῶν συλλεχθειῶν παραδόσεων ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀναφέρεται εἰς τοὺς γνωστοτάτους πανταχοῦ δαίμονας τοῦ λαϊκοῦ πανθέου, τὰς Νεραΐδας. Ἡ πίστις τοῦ λαοῦ εἰς αὐτὰς εἶναι καὶ εἰς τὰς δύο νήσους εὐρύτατα διαδεδομένη, αἱ δὲ περὶ αὐ-

¹ Συλλογαὶ τινες σχετικαὶ ἀποκείμεναι ἐν τῷ Κέντρῳ Λαογραφίας δὲν εἶναι ἀξιόλογοι. Ἐκ Σικίνου εὑρηται ἐν αὐτῷ μία, ἢ ὑπ' ἀρ. 2347, συγκειμένη ἐξ 6 συνολικῶς σελίδων, ἐν ἣ περιγράφονται λατρευτικὰ τινα ἔθιμα τῆς νήσου. Αἱ ἐκ Φολεγάνδρου εἶναι πλείονες, ἤτοι αἱ ὑπ' ἀρ. 1043, 1044, 1047 καὶ 1048 περιέχουσαι κυρίως παροιμίας. Ταύτας εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ν. Γ. Πολίτης κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ σχετικοῦ ἔργου (ιδὲ Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμίας, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1899, σ. 58). Πρόκειται συγκεκριμένως περὶ 386 παροιμιῶν συλλεχθειῶν ὑπὸ Ἰ. Ν. Κονταρίνη. Ποικίλη λαογραφικὴ ὕλη εὑρηται διάσπαρτος εἰς τὰς μνημονευθείσας περὶ Σικίνου καὶ Φολεγάνδρου μελέτας τῶν Γαβαλᾶ καὶ Χαριλάου (ιδὲ Ζαφειρ. Δ. Γαβαλᾶ, Περὶ τῆς Σικίνου, ἐνθ' ἀν., σ. 40 - 46, 49 - 50, 52 - 55. Ἐν σ. 54 - 55 δημοσιεύονται 20 παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ νήσος Φολεγάνδρος, ἐνθ' ἀνωτ., (ἀνάτ.) σ. 23 - 33, 42 - 43 καὶ Ἀλκιβ. Χαριλάου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 23, 30 καὶ 36 - 47).

² Τοὺς διευκολύνοντας τὴν ἀποστολήν μου κ. Ἀντώνιον Μάτσαν καὶ Ραφαήλ Σαραμάσκον, πρόεδρον καὶ γραμματέα τῆς κοινότητος Φολεγάνδρου, τὸν διδάσκαλον τοῦ αὐτοῦ χωρίου κ. Ἀντάργην, ὡς καὶ τὸν κ. Γεώργιον Καρυστινόν, διδάσκαλον Ἄνω Μεριᾶς, εὐχαριστῶ καὶ ἐντεῦθεν.

τῶν ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ δὲν διαφέρουν βασικῶς ἐκείνων τῶν κατοίκων τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὕτως ἐν Σικίνῳ ἐμφανίζονται αὐταὶ γελῶσαι (χφ. σ. 11 90), ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μετὰ θνητῶν (χφ. σ. 12), οὓς διδάσκουν καὶ τὴν χρῆσιν μουσικῶν ὄργάνων (χφ. σ. 113), τίκουν καὶ προσκαλοῦν θνητὰς ὡς μαίας (χφ. σ. 49), παριστῶνται λειψιμονοῦσαι καὶ χορευοῦσαι (χφ. σ. 59 καὶ 196), βλάπτουσαι τὰς λεχωίδας (χφ. σ. 120), φοβούμεναι ὡς καὶ οἱ λοιποὶ δαίμονες τὴν πυρὰν (χφ. σ. 73)¹, μολύνουσαι τὸ ἐκτεθειμένον ἐκτὸς τῆς οἰκίας ὕδωρ (χφ. σ. 200) κ.ἄ.² Συνήθως καλοῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ Ἀνεραΐδες μετὰ προθεματικῆ α³. Ἐν Σικίνῳ ὑπάρχει καὶ τοπωνύμιον: Στὴν Ἀνεραΐδα. Τοῦτο ὀφείλει τὴν ἀρχὴν του εἰς σπῆλαιον, ὅπερ ὑπελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἐνδιαίτημα τῶν νυμφῶν τούτων (χφ. σ. 90). Φέρονται ἐπίσης αὐταὶ πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀγερικά, τὰ,⁴ καὶ Ἀγαρηνά, τὰ (χφ. σ. 11, 14 καὶ 59). Ἐπισημαίνω ἰδιαιτέρως τὴν δευτέραν προσωνυμίαν αὐτῶν, διότι ἕξ ὅσων τοῦλάχιστον γνωρίζω, εἶναι ἄγνωστος ἀλλαχόθεν.

Ἐν Σικίνῳ φέρεται παράδοσις περὶ εἰκόνας τῆς Παντανάσσης, εὐρισκομένης εἰς τὸν ὁμώνυμον ἑνοριακὸν ναὸν τῆς νήσου, ἐορτάζοντα τὴν πρώτην Κυριακὴν τῶν νηστειῶν (Ὁρθοδοξίας). Ἡ εἰκὼν αὕτη εὐρέθη ἐπιπλέουσα ἐπὶ τῆς θαλάσσης μὲ ἀνημμένην ἐπ' αὐτῆς κανδήλαν. Ἐκ τοῦ φωτὸς κατὰ τὴν νύκτα ὠδηγήθησαν οἱ Σικινῆται εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ μεταφορὰν τῆς εἰς τὴν νῆσον των.

Ἡ ἰδία εἰκὼν κατόπιν θαύματος ὑπέδειξεν εἰς τοὺς ἐρίζοντας κατοίκους τῆς νήσου τὸν τόπον, εἰς ὃν ἐπεθύμει νὰ τοποθετηθῆ (χφ. σ. 6)⁵. Τοιαῦται παραδόσεις εἶναι λίαν συνήθεις εἰς τὰς νήσους καὶ γενικώτερον διαδεδομέναί πολλαχοῦ.

Ἐνδιαφέρουσα παράδοσις περὶ τῆς φώκης ἀπαντᾷ ἐν Φολεγάνδρῳ. «*Ἡ φώκια ἦταν μιὰ κοπέλλα, ποὺ εἶχε τὴν μητέρα τῆς κ' ἐπήγαιναν νὰ θερίζουν. Ἡ κόρη ἀντὶ γὰρ δρεπάνι ἔπαιρνε ψαλίδι μαζί τῆς... καὶ μ' αὐτὸ ἐθέρριζε. Τὴν ἐμάλωνα ἢ μητέρα τῆς, αὐτὴ δὲν συμμορφωνότανε καὶ κάποτε τὴν ἔρριξε στὴ θάλασσα κ' ἔγινε ἡ φώκια. Στὴ σπηλιὰ τοῦ Γάσπαρη τὴν ἐφούνταρε*» (χφ. σ. 201).

¹ Ἴδὲ καὶ ἄλλας περὶ αὐτῶν ἀντιλήψεις εἰς Ζαφειρ. Δ. Γαβαλά, Περὶ τῆς νήσου Σικίνου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 44.

² Πλείονα περὶ αὐτῶν ἰδὲ εἰς Ἀλκιβ. Χαριλάου, Ἡ νῆσος Φολεγανδρος, ἔνθ' ἄν., σ. 37.

³ Περὶ τῶν ὀνομάτων γενικῶς αὐτῶν Ν. Γ. Πολίτην, Τὰ ὀνόματα τῶν Νεραΐδων καὶ τῶν Ἀνασκελάδων, Λεξ. Ἀρχ. τῆς Μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς, τόμ. Ε', ἐν Ἀθήναις 1918, σ. 17-30.

⁴ Ζωγράφειος Ἀγών, τόμ. Α', σ. 434. Πρβλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτην, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 24.

⁵ Συναφῆς παράδοσις καὶ παρὰ Ζαφειρίῳ Δ. Γαβαλά, Περὶ τῆς νήσου Σικίνου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 47-48.

Περὶ μεταμορφώσεως γυναικὸς εἰς φώκην ἀναφέρουν καὶ ἄλλαι ἔξ ἄλλων μερῶν παραδόσεις. Κατ' αὐτάς, ὅσας τοῦλάχιστον γνωρίζω, νεᾶνις, ἐνίοτε βασιλόπαις, ὑπέστη τὴν τιμωρίαν ταύτην διὰ τὴν ἀδηφαγίαν αὐτῆς. Εἷς τινὰς ἄλλας ἢ φώκη συγγέεται πρὸς τὴν Γοργόναν, εἰς ἣν, ὡς γνωστόν, μετεμορφώθη ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου¹. Ὡς αἰτία τῆς μεταμορφώσεως ἀναφέρεται ἔτι ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἡ γυνὴ κατῆλθεν εἰς τὴν παραλίαν, διὰ νὰ πλύνῃ τὰ ἐνδύματα τοῦ μικροῦ τέκνου της², ἢ ὅτι τὴν κατηράσθη ἀπλῶς ὁ Θεὸς³ ἢ ἡ μήτηρ της⁴. Ἡ παραιθεῖσα ἀνωτέρω ἐκ Φολεγάνδρου διήγησις διαφέρει τῶν ἄλλων κυρίως ὡς πρὸς τὴν αἰτίαν μεταμορφώσεως, ἣτις ἀπαντᾷ ὁμοία, καθ' ὅσον γνωρίζω, μόνον εἰς εὐτράπελον διήγησιν σχετικῶς γνωστὴν εἰς πολλοὺς τόπους, ἣς ὁ ἥρωας κληρονομήσας εὐτελὲς μόνον δρέπανον ἐκ τοῦ πατρός του μετεβλήθη ἀπὸ πτωχοῦ εἰς πλούσιον, διδάξας τοὺς ἀδαιεῖς ἢ ἀνοήτους θηριστάς, πῶς δι' αὐτοῦ θὰ ἐθέριζον τάχιστα τοὺς ἀγρούς των καὶ πωλήσας εἶτα αὐτὸ εἰς αὐτοὺς ἀντὶ ὑπερογῆς ἀμοιβῆς⁵.

Περὶ τῶν συγκεντρωθέντων ἁσμάτων παρατηροῦμεν ὅτι τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι σατιρικά, ἄδόμενα συνήθως κατὰ τὰς ἀπόκρως, θρησκευτικὰ καὶ τινὰ ἔρωτικά. Ὑπάρχουν ἔτι καὶ ἀκριτικὰ ὡς καὶ παραλογαί, ἁσματα καὶ μέχρι σήμερον εἰς τοὺς νησιώτας λίαν γνωστά, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχουν παύσει πλέον νὰ ᾄδωνται κατὰ τοὺς χοροὺς καὶ τὰς ἄλλας κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις.

Ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἁσμάτων ἐνδιαφέρων παρουσιάζει πολὺστιχον ἁσμα, ἄδόμενον κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῶν Φώτων, καλούμενον «Φωτοκάλαντα» (χφ. σ. 181 - 183). Πρόκειται περὶ ἡμιλογίου μᾶλλον στιχουργήματος, ὡς ἐκ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἐν γένει ὕφους αὐτοῦ δύναται τις νὰ συναγάγῃ. Τούτου παραθέτομεν μόνον τὴν ἐνδιαφέρουσαν μουσικὴν, διότι τὸ κείμενον αὐτοῦ ἔχει ἤδη δημοσιευθῆ⁶.

¹ Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1904, σ. 191, ἀρ. 347, Νικ. Γ. Χαλιορῆ, Ὑδροεῖκα λαογραφικά, 1931, σ. 146, ΚΛ, ἀρ. 223 Α, σ. 4, ἀρ. 10 (Κατιρολί Βιθυνίας, συλλ. Παν. Μακρῆ).

² Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 191, ἀρ. 348, Λαογρ., τόμ. 6 (1917 - 18), σ. 67, Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 3 (1931), σ. 75, 1786 καὶ ΚΛ, ἀρ. 31, σ. 403, ἀρ. 33.

³ Γιάννη Ζερβοῦ, Παραδόσεις — ἴστορ. παραμυθολογήματα, προλήψ., Δωδεκ. Ἀρχεῖον, τόμ. 3 (1958), σ. 263.

⁴ ΚΛ, ἀρ. 2449, σ. 201 - 202 (Ἰκαρία, συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, 1962).

⁵ Ἰδὲ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικὰ παραμύθια. Σειρὰ Δευτέρα, Ἀθῆναι 1962, σ. 207, ἀρ. 43 καὶ σ. 229. Ἡ διήγησις εἰς ΑαTh 1650.

⁶ Λαογρ., τόμ. 16 (1956 - 57), σ. 257 - 258.

♩. ~ 84

1 Πα-ρα-κα-λῶ- σας δῶ-τε
μου δέ-λη-μα ν'ἀρ-χι-νή-σω, τὰ
Φω-το-κά-λαν-τα νὰ πῶ νὰ
σᾶς κα-λο-καρ-δί-σω. 2 Μη-νύ-μα-τα
χαρ-μό-συ-να ἤρ-δα-με νὰ σᾶς
ποῦ-με, πῶς ὁ-Χρι-στός θα-πί-ζε-
ται ὁ-λοι-μας νὰ-χα-ροῦ-με.

Tcx

Ἐκ τῆς μουσικῆς τῶν ἄλλων ἁσμάτων παραθέτομεν ὡς λίαν ἐνδιαφέρουσαν τὴν μουσικὴν διστίχων ἄδομένων κατὰ τὰς αἰώρας (χφ., σ. 238, Φολέγανδρος), αἵτινες λαμβάνουν, ὡς γνωστόν, χώραν κατὰ τὸ Πάσχα, ἐνιαχοῦ καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κ.ἄ.¹, ἀποτελοῦν δ' ἀρχαῖον ἔθιμον μὲ μαγικὸν πιθανὸς χαρακτῆρα, σκοποῦν τὴν ἐπίτευξιν εὐφορίας².

¹ Ἴδὲ προχείρως Γ. Α. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας, Ἀθῆ-ναί 1963, σ. 125, 175, 184.

² M. Nilsson, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ θρησκεία (μετ. Ἰ. Θ. Κακριδῆ), σ. 31 καὶ Γ. Α. Μέγα, ἔνθ' ἄνωγ., σ. 175 - 176. (Ἡ μουσικὴ τῶν ἁσμάτων κατὰ καταγραφὴν τοῦ συντάκτου μουσι-κοῦ τοῦ Κ.Α. Σπυρ. Δ. Περιστερή).

♩ ~ 69

A' 3

Κου-νή-σε-τε τὴν ἕ-μορ-

φη, κου-νή-σε-τε

τε 3 ε τὴν ἄ-σπρη,

B' 6

κου-νή-σε-τε

τὴν λε-μο-νιά

πού'ναι γε

μά-τη ἄν-θη.

A' 1^ο 5/χορδον

B' 2^ο 5/χορδον

1^ο 5/χορδον

Πάσας σχεδὸν τὰς συλλεχθεῖσας ρίμας κατέγραψα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν Ἐμμανουὴλ Σιδερῆ, κατοικοῦ τῆς Ἄνω Μεριᾶς Φολεγάνδρου. Ὁ ἐν λόγῳ πληροφορητὴς θεωρεῖται ὁ «ριματζῆς τοῦ χωριοῦ». Τὸ περιεχόμενον τῶν ριμῶν του εἶναι πάντοτε σατιρικόν.

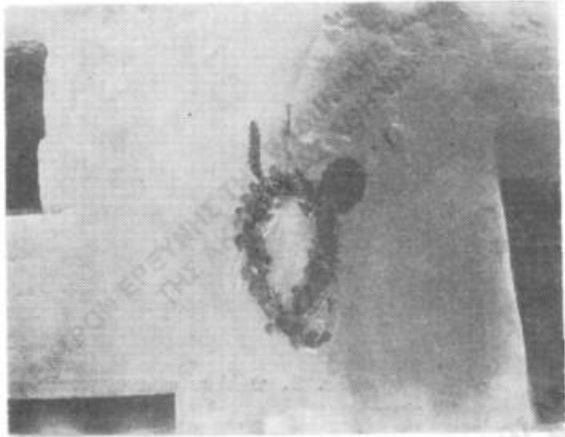
Ἄξιολογώτατα φαίνονται ἤθη καὶ ἔθιμα συντηρούμενα ἐνίοτε εἰς τοὺς κατοικοὺς ἀμφοτέρων τῶν νήσων. Περί τινων τούτων θὰ γίνῃ ἐνδεικτικῶς κατωτέρω λόγος.

Ἐκ τῶν κατὰ τὸν γάμον ἐθιζομένων σημειοῦμεν τὴν παλαιὰν κατασκευὴν τῶν στεφάνων. «Τὰ στέφανα ἦταν ἀπὸ κλῆμα, ἀπὸ καρπερῆ ἀμπελιά, ὥστε καὶ τὸ

ἀντρόγυνο νὰ εἶναι καρπερό. Τὸ κλῆμα τὸ τυλίγανε μὲ μπαμπάκι, τὸ κάνανε σὰν κοιλούρα καὶ ὕστερα γύρω-γύρω κόκκινη κορδέλλα (χφ. σ. 152, Φολέγανδρος). Ἐν Σικίνῳ τὴν προηγουμένην τοῦ γάμου Κυριακὴν «ὁ παπᾶς ἔκοβε κλῆμα καὶ τὸ εἶχε μέσ' στοῦ Ἱερῶ καὶ τὸ εὐλογοῦσε. Τὸ ἔφθειαχνε κοιλούρα καὶ τοὺς τό'δινε τὸ Σάββατο. Εἶχαν στοῦ σπῆτι τὸ δίσκο μὲ τὰ στέφανα μέσα (τὰ κλήματα σκέτα) κ' εἶχαν μέσ' στοῦ δίσκο τις κορδέλλες καὶ τὸ μπαμπάκι. Καθόντανε στοῦ νιβάνι ὁ γαμπρός, ἡ νύφη, οἱ πεθεροί, οἱ κουμπάροι, τὰ κορίτσια καὶ ἔπαιζαν τὰ ὄργανα κ' ἐτραγουδοῦσαν κ' ἐστόλιζαν τὰ στέφανα. Τὰ τύλιγαν πρῶτα μὲ τὸ μπαμπάκι. Μετὰ ἔβαζαν δύο εἰδῶν χρώματα κορδέλλες καὶ τις ἐτύλιγαν πάνω στοῦ μπαμπάκι καὶ ἐγίνοντο τὰ στέφανα μὲ τις κορδέλλες. Τραγουδοῦσαν τῷ στεφάνῳ τὸν σκοπὸ» (χφ. σ. 116). Τὰ ἔθιμα ταῦτα βεβαίως ἔχουν πρὸ πολλοῦ ἐκλείψει. Ἐν Σικίνῳ εἶδον ὅμως τοιοῦτους στεφάνους ἀνήκοντας εἰς γραῖαν, τοὺς τελευταίους ὑπάρχοντας, ὡς μὲ ἐπληροφόρησεν ἡ κάτοχος αὐτῶν (εἰκ. 1)¹.

Εἰκ. 1. Γαμήλιοι στέφανοι
ἐκ κλήματος ἀμπέλου.

Εἰκ. 2. Στέφανος Μαῖου ἐκ φύλλων
φραγκοσυκιᾶς.

Ἡ πρόσκλησις εἰς τὸν κατὰ τὴν Κυριακὴν τελούμενον γάμον ἐλάμβανε χώραν τὴν ἐσπέραν τοῦ Σαββάτου. Οἱ ἐπιφορτισμένοι μὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἄρρενες γονεῖς τῶν μελλονύμφων ἢ συγγενῆς τις αὐτῶν, ἔφερον φανόν, εἰσερχόμενοι δ' εἰς τὰς οἰκίας ἔλεγον: «Τὸ φανάρι τὸ βλέπετε, τὴν αἰτία τὴν ξέρετε· καλοῦμε τὴν νιά, ἂν θέλῃ κ' ἡ γριά, ἄς ἔλθῃ ἢ καλοῦμε τὸ νιὸ» κλπ. (χφ. σ. 114, Σίκινος) ἢ «τὸ φαναράκι τὸ βλέπετε, τὴν αἰτία τὴν ξέρετε, ἂν ἀγαπᾶτε, κοπιᾶστε» (χφ. σ. 152, Φολέγανδρος).

¹ Ταῦτα κατετέθησαν ἀργότερον κατὰ παράκλησίν μου εἰς τὴν μουσικὴν συλλογὴν τοῦ Κ.Λ.

*Ανάρτησις στεφάνων εἰς τὰς οἰκίας (Μάηδων) κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης Μαΐου λαμβάνει χώραν σήμερον ἐν Φολεγάνδρῳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ στέφανοι ὁμῶς ἐνταῦθα κατασκευάζονται συνήθως οὐχὶ ἐξ ἀνθέων ἀλλὰ ἐκ φύλλων φραγκοσυκιάς (εἰκ. 2). Τὸ περιέργον εἶναι ὅτι ἐνίοτε δὲν κατασκευάζονται κἄν στέφανοι ἀλλ' ἀναρτᾶται ἐν φύλλον τοῦ ἐν λόγῳ φυτοῦ, ὅπερ διαμορφοῦται εἰς ποικίλα σχήματα. Οὕτως ἐὰν ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνῃ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ναυτικόν, τὸ φύλλον λαμβάνει τὸ σχῆμα ἀγκύρας (εἰκ. 3), ἐὰν κόρη τις τῆς οἰκογενείας εἶναι ἐρωτευμένη, τὸ σχῆμα καρδίας κ.ο.κ. (χφ. σ. 126-127).

Εἰκ. 3. Φύλλον φραγκοσυκιάς εἰς σχῆμα ἀγκύρας.

Συνήθεια τελέσεως ἐορτῆς πρὸς τιμὴν εἰκόνων κατόπιν παραμονῆς αὐτῶν ἐπὶ ἐν ἔτος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐορτάζοντος παλαιά, ὡς φαίνεται, ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦ νῦν τόσον ἐν Σικίνῳ ὅσον καὶ ἐν Φολεγάνδρῳ. Περὶ τοῦ ἐθίμου τούτου θὰ πραγματευθῶμεν ἐν ἄλλῃ μελέτῃ.

Ἐκ τῶν ποικίλων γεωργικῶν ἐθίμων κατὰ τὴν σπορὰν ἐν Σικίνῳ σημειοῦμεν τοῦτο μόνον, ὅτι οἱ παλαιότεροι «μέσα στὸ ἀυλάκι τῆς σπορᾶς ἔρριχναν καὶ κρασι μαζί μὲ τὸ ρόδι. Τὸ κρασι τὸ ἔρριχναν, γιὰ νὰ μεθύσῃ τὸ χωράφι καὶ νὰ κάμῃ πολὺ» (χφ. σ. 20).

Κατὰ τὰς ἀπόκρως μετῃμφιέζοντο παλαιότερον μόνον ἄνδρες. «Βαστούσανε τὸ σύνεργο κ' ἦτανε δυὸ ζεμένοι κ' ἐτρανούσανε» (χφ. σ. 27).

Ἐκ τῶν προλήψεων σημειωτέα ἡ κρατοῦσα ἐν Σικίνῳ περὶ τοῦ δέρματος ὄφως, ὅπερ ὁ εὐρίσκων λαμβάνει καὶ φέρει ὡς φυλακτὸν (χφ. σ. 53).

Γενικῶς εἰπεῖν ἢ ἐκ τῶν ἀνωτέρω νήσων συλλεχθεῖσα λαογραφικὴ ὕλη εἶναι ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων ἐνδιαφέρουσα. Ἡ ἀπομόνωσις τῶν νήσων τούτων καὶ ἡ συντηρητικότης τῶν κατοίκων συνετέλεσαν, ὥστε νὰ διατηρηθῶν μέχρι καὶ τοῦ νῦν ἀξιόλογα λατρευτικὰ καὶ ἄλλα ἔθιμα, προλήψεις, δεισιδαιμονίαι κλπ.

Ὁ λαϊκὸς ὄμως οὗτος πολιτισμὸς πιεζόμενος ἀφορήτως ὑπ' ἐκείνου τῶν ἀστικῶν κέντρων, ὅστις διαδίδεται εὐκόλως ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν συγχρόνων μέσων, ὑποχωρεῖ μὲ λίαν γοργὸν ρυθμὸν. Τοῦτο δύναται τις νὰ πιστοποιήσῃ ἐκ πρώτης ὄψεως λ.χ. εἰς τὴν μουσικὴν. Οἱ παλαιοὶ σκοποὶ τοῦ γάμου, τῆς αἰώρας καὶ τῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων ἀρχίζουσι νὰ λησμονῶνται ὑπὸ τῆς νεωτέρας γενεᾶς, προτιμώσης ἀντ' αὐτῶν τὴν λαϊκὴν - ἀστικὴν μουσικὴν.

R É S U M É

**Mission folklorique dans les îles de Sikinos et Foléghandros
(Cyclades) du 5 au 20 juillet 1966.**

par Stef. D. Imellos

Au cours de sa mission dans les îles ci-dessus l'auteur de cet exposé a rassemblé du matériel folklorique qu'il nous a présenté dans un manuscrit de 242 pages. Il a également enregistré sur bandes magnétiques 66 chansons ou airs populaires.

Dans son exposé il examine plus spécialement certaines légendes concernant la croyance populaire en l'existence de fées (Νεράϊδες) (p. 300-301), ainsi que des légendes se rapportant au culte des icônes, p. ex. la légende de l'icône de la Vierge de Sikinos, qui a été trouvée flottant sur la mer et portant une veilleuse allumée. Il parle aussi de la légende de la jeune fille que la malédiction de sa mère transforma en phoque (p. 301-302).

Parmi les coutumes qu'on observe pendant le mariage, l'auteur note les couronnes nuptiales en sarments de vigne très usitées dans le temps, et la façon particulière dont on invitait à la cérémonie des noces (la personne qui était chargée de cette tâche tenait une lanterne à la main) (p. 304-305).

Parmi les coutumes du culte populaire celle qui, d'après l'auteur, présente un intérêt particulier est la fixation aux portes des maisons de couronnes de feuilles de figuiers de Barbarie au lieu de couronnes de fleurs. Si la famille compte parmi ses membres des marins, on prépare

une couronne ayant la forme d'une ancre, s'il y a à la maison une jeune fille amoureuse, on donne à la couronne la forme d'un coeur etc. (p. 306).

L'auteur mentionne également la coutume des habitants de Sikinos et de Foléghandros d'emporter chez eux une icône miraculeuse de l'église, et de la garder pendant une année, ayant toujours allumée devant elle une veilleuse.

Il parle aussi d'une coutume des habitants de Sikinos qui veut que l'on sème les grains de blé avec des grains de grenade en versant en même temps du vin sur les sillons pour que la récolte soit abondante. De même il nous parle de la coutume du carnaval qui veut que les masques tirent derrière eux une charrue.

Parmi les superstitions populaires il signale les préjugé selon lequel celui qui trouve sur son chemin la peau d'un serpent peut la porter sur lui en manière d'amulette (p. 306).

En terminant l'auteur remarque que les chansons enregistrées sont pour la plupart des chansons satiriques ou des chansons sur des sujets religieux ou amoureux. Il publie la musique d'une chanson religieuse, chantée pour la fête de l'Épiphanie, et de distiques de la balançoire.

Δ'

ΕΚΘΕΣΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

(10-24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1966)

ΥΠΟ ΑΝΝΗΣ Ι. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

Συμφώνως πρὸς ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (ἀριθμ. 54067/15.7.1966) ἐπραγματοποιήθη ὑπ' ἐμοῦ λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καρδίτσῃς πρὸς μελέτην τοῦ ἐνταῦθα ἐκ παραδόσεως λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ περισυλλογὴν σχετικῆς ὕλης. Αὕτη περιορίσθη εἰς τὴν κωμόπολιν Μουζάκιον καὶ τὰ χωρία Ἀργιθεῖα (Κνίσοβον) καὶ Θερινόν¹, εἰς τὰ ὅποια λόγῳ τῆς ἀπομονώσεως αὐτῶν μέχρι

¹ Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ὑπῆρξε συμπληρωματικὴ προηγουμένης ἐρεῦνης μου τῷ 1965 εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην· (βλ. ἄνωτέρω, σ. 236· 247).